

FLORIAN MARTENSEN-LARSEN: Aalborghus Slot 1539-1989. Foreningen »Venner af Aalborghus Slot«, 1989. 164 sider. Ill. 170 kr.

Fhv. stiftamtmand Florian Martensen-Larsen går meget naturligt let henover, at første spadestik allerede synes at have været taget, da byggeriet på Ålborghus omtales i 1539. Af et jubilæumsværk kan man ikke forvente dybdeborende forskning – navnlig ikke, hvis den rokker ved selve jubelåret. Derimod har Martensen-Larsen lokalpatriotisk forsøgt sig med en kritisk revision af regeringsbeslutningen 1557, der tilsyneladende fratog Ålborghus status af fæstning, men mon ikke det simpelthen er en lapsus, når en senere tilføjet overskrift i marginen fastholder Ribe og Ålborg som fæstninger? Teksten har Ribe og Kolding. I øvrigt opfylder det æstetisk tiltalende skrift ethvert rimeligt krav, der kan stilles til en let tilgængelig skildring af slotsanlæggets og de skiftende stiftamtmænds skæbner.

Mikael Venge

SØREN BALLE (udg.): Jørgen Pedersens jyske rentemesterregnskab 1546. (Memo 1984-12). Århus 1985. – viii + 199 s.; samme: Kronens gæld på Kieleromslaget 1537-48. Registre og regnskaber. (Memo 1987-1). Århus 1987. – xv 240 s.; samme: Kronens kreditorer på Kieleromslaget 1533-48. (Memo 1987-3). Århus 1987. – 171 s.; samme: Kronens kreditorer i Danmark 1533-48 (59). (Memo 1987-4). Århus 1987. – 130 s. (Økonomisk Institut, Aarhus Universitet). 5 kr. pr. stk.

De fire foreliggende kildepublikationer er resultatet af et større projekt vedrørende statsfinanserne på Christian 3.s tid, udført af Søren Balle på Økonomisk Institut, Aarhus Universitet. Teksterne er i flere henseender centrale. De belyser de skelsættende år omkring og efter Grevens Fejde, der kendetegnes ved afviklingen af krigsgælden og saneringen af statsfinanserne, som Kristian Erslev og Astrid Friis tidligere har behandlet. Jørgen Pedersens rentemesterregnskab fra 1546 (Memo 1984-12) – på et tidspunkt da krigsgælden stort set var betalt – er det ældst bevarede rentemesterregnskab for en større del af Danmark (Nørrejylland). Skønt rentemesterregnskabet som bekendt ikke er et fuldstændigt statsregnskab, kaster dets mange oplysninger ikke blot lys over statsfinanserne; men også over priser, lønninger, personer m.m., der gør regnskabet til en righoldig kilde for historikere, der enten beskæftiger sig med rigs-, lokal-, personal-, økonomisk eller politisk historie. Benyttelsen lettes af gode registre. Memo 1987-1 nummer en række kilder, der belyser tilbagebetalingen af kronens gæld på Kieleromslaget. Udgaven supplerer tidligere udgivelser (s. 2f.), hvorved stort set alle kendte gældsregistre og regnskaber vedrørende Kieleromslaget 1533-48 nu er publiceret. Pengene gik til Kiel, og mulighederne for at centralisere indbetalingerne og finansadministrationen i Kbh. var knyttet til gældens afvikling. Men centraliseringen var tillige en forudsætning for den trinvise lensreform, der satte ind i 1540-erne, og som skulle sikre balance på statsbudgettet. Efter 1547 slog denne centralisering kraftigere igennem, og Jørgen Pedersen blev således den sidste jyske rentemester. Udgiveren har forsynet alle gældsposter med et 6-cifret

nummer, der angiver senest mulige stiftelsesår, placering i kilden samt et løbenummer (Memo 1987-3, s.3). Det er blot ikke umiddelbart indlysende – bortset fra arbejdsøkonomiske hensyn – hvorfor et en gang valgt nummer ikke ændres ved en senere identifikation af samme gælds-brev i et tidligere register (Memo 1987-3, s.13). Alle disse oplysninger indgår i den skematiske oversigt over kronens kreditorer på Kieleromslaget 1533-48 (Memo 1987-3) og i Danmark (Memo 1987-4). Udgiverens respektive forord rummer en række overvejelser, bl.a. over alfabetiserings- og dateringsproblemer; men især bør nævnes den instruktive og diskuterende redegørelse for diverse begreber som pant og borgen (Memo 1987-3, s.17 ff.). Da kilderne tegner et tilnærmelsesvis fuldstændigt billede af kronens langfristede – og i vid udstrækning også af den kortfristede gæld – giver publikationerne bedre adgang og kendskab til statsfinanserne i denne begivenhedsrige periode; men som antydnet lader oplysninger sig anvende til mangfoldige emner. Udgiveren synes selv i gang med en større undersøgelse – den ser vi frem til.

Leon Jespersen

OLLE FERM: De högadliga godsens i Sverige vid 1500-talets mitt – Geografisk uppbyggnad, räntestruktur, godsdrift och hushållning. Studier till det medeltida Sverige 4. Sthlm., Riksantikvarieämbetet 1990. – 526 s., ill.; S.kr. 150.

Jævnside med publiceringen af 'Det medeltida Sverige' udgiver det svenske *riksantikvarieämbete* en monografiserie, hvori dr. Olle Ferms længe ventede disputats om højadelsgodset ved midten af 1500-tallet indgår. At arbejdet har stået så længe på forstås man ved læsningen af bogen; den bygger på et kæmpemæssigt privat og offentligt, kameralt kildemateriale, som både er vanskeligt tilgængeligt og tidsrøvende.

Undertitlen angiver meget præcist forfatterens ærinde, en strukturel undersøgelse – på grundlag af udvalgte eksempler – af det svenske højadelsgods' opbygning, dets afgiftsstruktur og afgifternes funktioner i den adelige godsdrift og husholdning. Desværre egner de svenske rostjenestetaksationer sig normalt ikke – og slet ikke i længere tidsperspektiv – til invertering af adelsgodset og dets fordeling, men overraskende er det, at taksationerne 1562, som foregik under nærgående kontrol, og som benyttes som en grov målestok, røber en maksimal udjævning på 60 %, langt mere end tilfældet var i Danmark ved samme tidspunkt (Jf. s.33-35 og 388); man kunne fristes til at antage, at situationen endnu var af middelalderlig støbning. Men på den anden side betoner dr. Ferm flere gange, at godserne på grund af arvedelinger ikke var stabile.

Forf. afviser den forskningstradition – bl.a. Erik Lönnroth – som har hævdet, at godskomplekserne var opbygget med henblik på kommerciel udnyttelse; innovationer og investeringer spillede ingen væsentlig rolle. Hans tese er i stedet, at de arronderede godskomplekser omkring sædegårdene tjente til forsyning og betjening af de adelige husholdninger, medens de fjernere skaffede et vareoverskud, som kunne sælges eller byttes for at skaffe fornødenheder, som sædegårdskomplekset ikke selv rådede over. En tese, som nok er en overvejelse værd, selvom forf. måske lige hastigt nok forkaster etiketten 'rentegods', gods, hvor fæsternes afgifter dominerer og hovedgårdens omfang (og endnu altså også hoveriet) er af begrænset betydning.